

Hálás köszönetet mondunk *Anahit Szimonján* elnök asszonynak, az Örményország-Magyarország Egyesület vezetőjének, hogy nemcsak a protokoll bemutatkozást szervezte meg, hanem segítséget nyújtott arra, hogy kiállítással egybekötött műsorral mutakozzunk be az irántunk érdeklődőknek. Ennek keretében megnyitottuk a Genocídium 90. évfordulójára megjelentetett naptár alapján készült kiállításunkat, *Szabó László* Musza Dagon készült fotóival és *Lászlóffy Aladár* Kossuth díjas költő verseivel örményül, valamint *Vákár Tibor* építészmérnök, képzőművész Ararát szimfónia című grafika sorozatát. A műsor előadása a hazai magyar anyanyelvű örménység történelmét, kultúráját, kisebbségi közéletben betöltött szerepét ismertette, majd bemutatásra került *Pilinszky János Tilos csillagon* című verseskötete, *Vahram Martirosyan* költő örmény műfordításában. A verseket *Várady Mária* magyarul és a műfordító örményül tolmácsolta ugyanúgy, mint *Lászlóffy Aladár* verseit. A műsor második részében *Kátainé Szilvay Ingrid* zongora hangversenyére került sor, Bartók Béla és Aram Hacsaturján zeneszerzők párhuzamát ecsetelve. Közben elénekelte a Bartók által feldolgozott erdélyi örmény húsvéti dalt, majd az előadás végén az örmény Miatyánkot. A bemutatkozásra 4 televízió küldte ki tudósítóját, majd adták le a riportokat már aznap este a televízióban.

Köszönetet mondunk az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek, a Fővárosi Örmény Önkormányzatnak, az Országos Örmény Önkormányzat magyar anyanyelvű frakciójának, a II., XI., XII., XIII. kerületi Örmény Önkormányzatoknak, hogy az utazást anyagilag támogatták. Köszönetet mondunk *Vahram Martirosyannak* és *Zsigmond Benedek* armenológusnak közreműködésükért.

dr. Issekutz Sarolta elnök

* * *

Csíkszentgyörgyi-Ficus Margit

Időutazás Aniból „Ani”-ba, avagy részletek az örményországi útinaplómból

2005. május 19. csütörtök

25 év - egy emberöltő. Ennyi idő telt el azóta, hogy egy társasutazás keretében a geghardi sziklakolostort meglátogattam. A néphit szerint, aki a zsebkendőjét felkötöti a kert egyik fájára, újból visszatér erre a gyönyörű helyre. Nem hittem a dologban, de azért a nálam lévő zsebkendőt én is felbiggyesztettem az egyik „feldekorált” fára.

És most... ülök a Boeing repülőgépen, amely Örményországba tart. Időutazás ez a javából. A térképen követem az útvonalat, amelyet - fordított irányban - őseink tettek meg 800 évvel ezelőtt. Évszázadokig tartott a vándorlás, amíg elértek Erdélybe, ahol 1672-ben I. Apafy Mihály fejedelem letelepítette őket, és Magyarhonban új hazát találtak. Mi most ezt az utat kb. 4 óra alatt tesszük meg Prágából Jerevánig.

Hajnali 4 órakor szállt le a gépünk a zvartnoci repülőtéren. Az utazásunkat szervező cég, a *Hjur Szerviz* munkatársai gyönyörű virágkosárral köszöntötték az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hivatalos küldöttségének minden hölgytagját. Ez volt az első kellemes meglepetés.

A második a szállodánk volt. A Szajat-Nova utcában található a tizennégy emeletes, ötszáz férőhelyes Ani szálloda. Az első emeleten étterem és presszó van, a többi emeletet pedig a szállodai szobák foglalják el. A szálló szolgáltatásai a legkényesebb igényeket is kielégítik. Gyors fürdés és reggeli után lepihenünk. A harmadik meglepetés ébredés után ért. Az ablakon keresztül a hófödte *Ararát* képe ragyogott be. A napsütéstől csillogó hegycsúcs látványa minden reggel nagy örömet szerzett. Az *Ararát* az örmények szent hegye, a monda szerint az özönvíz után itt feneklett meg Noé bárkája. 5165 méter magas. Jelenleg Törökország területén található.

Délután nagy séta a belvárosban. Első utam a Köztársaság térre vezetett, amely az egyik legszebb tér a világon. Művészi megkomponált, ovális alakú térség, itt található a Kormánypalota, a Minisztériumi Hivatalok Palotája, az Armenia Marriott Szálló, a Postahivatal, a Történelmi Múzeum és a Galéria. A tértől délnyugatra 2750 darab, egy vízsugarú kis szökőkútból álló szökőkútszönyeget csodálhatunk meg. Jereván fennállásának 2750. évfordulójára készítették 1968-ban.

Érdeklődéssel néztem a várost, mennyit változott. Mindenütt hatalmas építkezés (és a vele járó hatalmas méretű bontás) látható. Rendkívül sok az autó, ezért a levegő szmogos. A belváros (ahol mi is lakunk) szép, széles utcáin árnyas fák adnak enyhülést a tikkadt embereknek. Az épületek sok szép részlete gyönyörködteti a turistákat, akik kíváncsian ismerkednek Jerevánal.

Ma még én is turista vagyok, de holnap már az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat képviselőjeként, a hivatalos küldöttség tagjaként tartózkodom Örményországban, *dr. Issekutz Sarolta* elnök asszony hatalmas munkával, hónapok óta szervezte ezt a bemutatkozó tanulmányutat. Bemutatkozunk, mint az erdélyi örmények leszármazottai, és tanulmányozzuk az őshazában élő örmények kulturális életét.

Május 20. péntek

Garni Jerevántól 130 km-re fekszik. A Garni erőd a királyok nyári rezidenciájául, valamint seregeik álmáshelyéül szolgált. Az erőd legmagasabb pontján pogány szentély épült, amelyet a nap istenének, Mithrásznak emeltek. 301 után, amikor a kereszténység államvallás lett Örményországban, a pogánykori emlékeket minden erővel igyekeztek elpusztítani. Hogy ez az oszlopcsarnokkal körbefogott, peripteron típusú épület mégis megmaradhatott, annak köszönhető, hogy a királyi rezidencia területén állt. A levélmintás oszlopfők, a növényi alakzatokkal és relieffel gazdagon díszített párkányok, az oroszlánfős vízfolyók, az épület egésze és legapróbb részletei is a korabeli építőművészet magas színvonaláról tanúskodnak.

A templom Isten háza. Szakrális hely, ahol elcsendesedünk. Ezt őseink is tudták, ezért építették templomaikat a legszebb, legcsendesebb helyekre, mert maga a Természet is a megnyugvásunkat segíti elő. Az isteni kéz nyomát láthatjuk mindenütt, magunk körül a természet rendjében. Kitűnő példa erre a Garnitól mindössze 7 km-re található *Geghard*-kolostor. Ez a hely valaha az örmény szellemi élet egyik központjának számított. A legenda szerint itt őrizték annak a dárdának a hegyét, amellyel a keresztre feszített Megváltó testét átszúrta az egyik római katona. Az ereklye ma az ecsmiadzini egyházi múzeumban látható.

Geghard most látható épület kompozíciója a 12-13. századból való. Két kis barlangtemplom gyakorolja a legnagyobb hatást a látogatókra. Nem kőből épültek, hanem a sziklatömbből vájta ki őket építőmesterek felülről lefelé haladva. A gránátvirágos reliefekkel díszített árkádsor felett ez olvasható: „*Emlékezzetek Galdzakra, az építészre.*”

16 órára a Kulturális Minisztériumba mentünk, ahol *Hovik Hovejan* miniszter úr fogadta a küldöttségünket. Bemutatkozásunk után örömét fejezte ki, hogy az Aniból elmenekült örmények leszármazottai milyen hűségesen őrzik az örmény kultúra szellemi örökségét, ápolják és fejlesztik azt. *Dr. Issekutz Sarolta* átadta az Egyesület könyvajándékait (12 év termését) és a Genocídiumra készült falinaptárt, amelyet a miniszter úr meghatottan köszönt meg. Kölcsönösen fontosnak tartjuk a jövőbeni szorosabb együttműködést.

Este *Artashes H. Blurtsyan* úrral, tiszteletbeli konzullal tárgyaltunk. Kellemes, jó hangulatú, baráti beszélgetés részesei voltunk.

Május 21. szombat

A *Szevan tó* Jerevántól 60 km-re található. Joggal nevezhető Örményország gyöngyszemének. Itt található *Sevanavank*, ahol két csodálatos szépségű templom napjainkig fennmaradt. Ez a Szent Apostol és az Istenanya templom.

Dilidzsán környékén építették a 12-13. században a *Nor Getik* kolostort. Építésében részt vett a 12. századi neves államférfi jogtudós és meseíró, *Mechitár Gos* is, akinek leghíresebb alkotása a Törvénykönyve volt. Nemcsak az ő korában, hanem jóval később az igazságszolgáltatás alapját képezte. *Mechitár Gos* tiszteletére a *Nor Getik* kolostort *Gosavankh* kolostornak is nevezik. Az épületegyüttes leglátványosabb tagja a Világosító Szent Gergely templom. Belső díszítése nagyon gazdag. Gondot fordítottak arra, hogy a templom kívülről is szép legyen. Rozettás díszítése csipke-finomságú munka. A kolostor könyvtárában nemcsak tanítottak, hanem könyvmásolással és írással is foglalkoztak.

Több művészi kivitelezésű hacskhart is láttunk. A legszebbek *Pavgosz* kőfaragómester munkái, különösen az 1291-ben készített hacskar. A bal oldali alsó csillagban olvasható a készítés évszáma. Erdőktől rejtett smaragdzöld térségben találjuk a 12-13. század folyamán épült *Hagharcin* kolostor műemlék együttesét, amelyet az építőmesterek keresztkupolás, illetve kupolás megoldással hoztak létre. A kolostor ebédője különleges elrendezésű. A helyiséget két masszív oszlop osztja két négyzet alakú részre. Sejtelmesen világítja meg a belső teret a mennyezeti nyílásokon át beáramló fény. A falak mentén kőpad

húzódik. Déli falának egyik kapukövén az építőmester, *Minasz* neve olvasható. Kézjegyét más köveken is megtaláltuk.

Május 22. vasárnap

Az Örmény Apostoli Szentegyház központja, Szent *Ecsmiadzin* Jerevántól nyugatra fekszik. A székesegyházat a 4. században emelték egy pogány templom helyén. A mai kolostort a fellegrvár helyén építették. A katedrális nemcsak Örményország, hanem az egész keresztény világ egyik legrégebbi alapítású temploma. 301-ben (303-ban?) építette az örményeket keresztény hitre térítő Világosító Szent Gergely apostol. A legenda szerint maga Krisztus jelent meg az apostolnak, hogy kijelölje a katedrális helyét. Az apostol ezek után saját kezűleg helyezte el az első alapkövet. Az *Ecsmiadzin* szó jelentése: „*Itt szállt alá az Egyszülött.*”

A főoltárán kívül még három oltára van. A pompázatos belső festés *Hovnathan Nagas* mester munkája. A kiállítási tárgyak között igen értékes relikviák szerepelnek. Itt látható annak a dárdának a hegye, amelylyel a megfeszített Krisztus szívét átszúrták, Krisztus keresztségének egy darabja, Noé bárkájának egy darabja, valamint Világosító Szent Gergely jobbkarja.

A kolostor udvarán kereszteskövek (hacsckharok) láthatók. Az egyik 1279-ből, a másik a 17. századból való. A harmadik kereszteskő az örmény genocídium áldozatainak emlékére készült.

A *Szent Hripszime templom* építését 618-ban *Komitasz* katolikosz fejeztette be. Kosztan Zarjan író így jellemezte ezt a tökéletes templomépítészeti alkotást: „*a kövek zenéje*”. A szent hamvai az oltár alatti sírkamrában nyugszanak.

A *Szent Gajane* templomot 630-ban *Jejr* katolikosz parancsára építették egy 4. századi kápolna helyén. A szent hamvait a déli oltáraszisz melletti síremlék rejti.

Ecsmiadzintól 5 km-re található Örményország legnagyobb középkori templomának, a *Zvartnoc* székesegyháznak a romjaiban is impozáns maradványa. A legenda szerint itt találkozott Világosító Szent Gergely és III. Tiridat király. A 10. században földrengés pusztította el a székesegyházat, ami pedig megmaradt, azt az arab hódítók tették a földdel egyenlővé. Az Aniban végzett ásások során előkerült *Zvartnoc* kőből faragott makettje. A *Zvartnoc* székesegyház új fejezetet nyitott a középkori templomépítés történetében. Egyedi formája és szerkezete hatással volt nemcsak az örmény építészetre, hanem más országokra is.

A sok szépség után visszatértünk a mába, délután megtekintettük a Vernissaget, a Bolhapiacot.

Május 23. hétfő

A *Szaghmoszavank-kolostort* *Vacse Vacsutjan* herceg építette. 1235-ben épült fel az *Asztvacacin* kis templom. A belső világítását a mennyezeten kialakított nyílással oldották meg. Főoltára felett a relief a felkelő napot és annak sugarait ábrázolja.

Astarak városa elsősorban kora keresztény kori templomairól híres. Legismertebb a 7. század derekáról való 6 méter szélességű és 7, 5 méter hosszúságú, jó állapotban fennmaradt *Karmravor* (Vörös színű) templom. Kicsiny méretéből arra lehet következtetni, hogy előkelő családi sírkápolna volt.

A 10-13. században a *Pahlavuni* hercegi család tagjai emeltették az *Amberd* várkastélyt. Magaslaton épült, és hatalmas bazalttömbök tették megközelíthetetlené. A herceg parancsára a várban egy puritán kis templomot is emeltek.

A vár közelében található a fürdő, amely tipikus képviselője a középkori keleti fürdőknek. Az ásások során a fürdő meglepetéssel szolgált: a vízmedence helyiségeinek padlólapjai alatt megtalálták a *Pahlavuni* hercegek egyik udvari bolondjának csontvázát. Mellé temették hűségese társát, a kakasát is. Hogy biztosan a bolond földi maradványaira bukkantak rá, azt a csontváza tanúsítja. Még gyermekkorában szándékosan eltorzították.

16 órára a Tudományos Akadémiára voltunk hivatalosak. *Vladimir Barhudarjan*, az Örmény Nemzeti Akadémia alelnöke, a Diaszpóra Történeti Osztály vezetője fogadta küldöttségünket.

A Tudományos Akadémia épülete gyönyörű. Széles díszlépcső vezet az ötárkados loggiába, amelyen keresztül a főbejárathoz lehet jutni. A díszítés visszafogott. A freskókat *Hacsatrjan* festette, Meszrop Masztocot és az örmény történetírás atyját, Movszesz Chorenacit ábrázolják.

Az alelnök úr meghatottan fogadta Egyesületünk ajándékait, a hatalmas mennyiségű könyvanyagot és a Genocídium évfordulójára készített naptárt. Kifejezte, mennyire fontosnak tartja, hogy a diaszpórában élő örmény leszármazottak kapcsolatot tartsanak az óhazával.

Május 24. kedd

A mai program *Gyumri* városának megtekintése. Egy bronzkori település helyén épült, neve többször változott. Hívták Alexandropolnak, Leninakánnak, majd a rendszerváltás után ismét visszakapta ősi nevét.

Az 1988-as földrengés sok emberéletet követelt, mérhetetlen anyagi károkat okozott. Charles Aznavour, (akinek szülei a Genocídium után menekültek el Örményországból) sok-sok év óta komoly anyagi támogatást küld az óhazának. Nagyméretű szobrot emeltek hálaiból neki a város lakói.

A múlt egyik tanújaként maradt fenn a Megváltó temploma. Belső és külső díszítése egyaránt gazdag, különösen a freskói jelentősek.

Elmentünk a tájmúzeumba is, a gazdag gyűjtemény a letűnt időkről mesélt.

Szerettük volna megnézni *Ani* város romjait, ahonnan őseink 1239-ben menekültek el. A középkor legjelentősebb városa volt Ani. Az általános örmény sors jutott osztályrészéül: ellenség dúlta és pusztította. Fennmaradt műemlékei még romjaiban is beszédesen bizonyítják a hajdanvolt szellemi és anyagi kultúra színvonalát. A mai Törökország területén lévő Ani már évszázadok óta romváros, de még mostani állapotában is csodálatot vált ki a szemlélőből. Sajnos, adminisztratív okok miatt, nem mehettünk el a török határra és nem nézhettük meg a helyet, ahonnan származunk.

Május 25. szerda

*Jereván*nal ismerkedtünk a mai nap. Először a Kaszkádot és a rajta lévő emlékművet tekintettük meg, majd a Matenadaranba, a Kézirattárba mentünk, ahol a főigazgató úr várta küldöttségünket. Sarolta ajándékozólévével kíséretében átadta könyv ajándékainkat és elmondta, mennyire örül annak, hogy ebben a világhírű intézményben a kutatók tanulmányozhatják azt a gazdag információs anyagot, amelyet az általunk vitt könyvek rejtenek magukban. A látogatás után megtekintettük a csodálatos kiállítási anyagot.

Az épület előtt *Meszrop Masztoc* szobra áll. Kötéltáblát tart a kezében, amelyen az örmény írás betűi olvashatók. Az emeletre vivő lépcsős feljáró tetején nagyméretű mozaik képben gyönyörködhetünk, a perzsák ellen 451-ben vívott csatát örökíti meg. A Kézirattárban több, mint 16 ezer kódex és egyéb kéziratos munka található. Ezeket a kincseket a menekülő lakók sokszor a saját testükre erősítve menekítették meg az elpusztulástól.

Némelyik kódex akkora, hogy egy-egy pergamenlapját egész borjúbőrből készítették. De van olyan is, amelynek mérete 3x4 cm, súlya 19 gramm. Ezeket csak nagyítóval lehet elolvasni. A könyvek az örmény miniatúrafestészet remekeit tartalmazzák. A legrégebbi miniatúra az 5. századból való. A Matenadaran nemcsak páratlan értéket képviselő kéziratgyűjtemény, hanem tudományos műhely is.

Ebéd előtt a Genocídium emlékmű megtekintése. Megrázó élmény. Állandóan gyászzene szól, örökmécses ég. Sem felirat, sem díszítés nincs sehol. Megkoszorúzzuk az emlékművet, Zsigmond Benedek és Ingrid eléneklik az Örmény Miatyánkot, majd Benedek elénekli *Charles Aznavour* világhírű dalát, az *Ille sont tombés*-t, amelyet erről a tragikus eseményről írt.

*„Elhullottak, anélkül, hogy tudták volna, miért,
Férfiak, nők és gyermekek, akik nem akartak mást, csak élni,
Nehézkes mozdulatokkal, mint valami részeg emberek,
Megcsonkítva, lemészárolva, rémülettől kitágult szemekkel.
Elhullottak, hogy belépjenek az éjszakába
Örök időkre, bátor kitartásuk végén,
A halál lesújtott rájuk, nem kérdezték a korukat,
Mivel volt egy bűnük: gyermekei voltak Örményországnak.”*

1995-ben az emlékhely közelében múzeumot létesítettek. Döbbenetesek a népiártás dokumentumai. Az emlékkönyvbe bejegyeztük, hogy itt jártunk. Sarolta átadta az Igazgatónak a Genocídium emléknaptárt, ő pedig megkapta a Múzeumról készített dokumentum összeállítását.

Iszonyú melegben másztunk fel az *Arinberd*-dombon lévő *Urartu*-kori civilizáció megtekintésére. Sikertült a Múzeumba is bejutnunk, bár már közeledett a záróra. 3000 évvel ezelőtti kultúra maradványait őrzik itt. Korabeli kerámiaművészet tárgyaiban, bronz tárgyakban gyönyörködtünk, és megtekintettük *Argisti* király harci jeleneteket ábrázoló finommívű sisakját is. Az *Urartu*-korú erőd monumentális várfalai, a fellegvár maradványai, a templom maradványai elkápráztattak bennünket.

Bár már nagyon fáradtak voltunk és késő is volt, mégis elmentünk a *Sengavit* bronzkori falu maradványaihoz is. Itt 6000 év előtti civilizáció nyomait őrzik a kövek.

Május 26. csütörtök

Ma is zsúfolt volt a programunk. 10 órára az Örmény Nemzeti Könyvtár igazgatójához, *Davit Sargsyan* úrhoz voltunk hivatalosak, aki szintén meghatottan köszönte meg a részére vitt nagy mennyiségű könyvet. Viszonzásul átadta Saroltának a Könyvtár 3 nagyméretű kötetből álló katalógusát. Megtekintettük a nagyértékű, páratlan műveket, majd siettünk, hogy a délutáni kiállítás anyagát még időben felrakjuk.

Délután 14 órakor kezdődött meg az a rendezvény, amelyet az „Örményország-Magyarország” Kulturális és Együttműködési Társasággal közösen szervezett az EÖGYKE, az Abovján utca 3-ban. A Társaság elnök asszonya *Anahit Szimonján* eddig is nagy segítséget nyújtott nekünk a protokoll programokon, most is segített abban, hogy a média is tudósítson a rendezvényünkről. 4 TV állomás sugározta még ma este az anyagot, de a rádió és a sajtó képviselői is megjelentek. Vendégünk volt *Vladimír Barhudarjan* akadémiai alelnök úr, *Vahran Babáján*, *Vacse Pasinyan* és *Levon Csausjan* zeneszerzők és az örmény kulturális élet számos jelentős személyisége.

Kiválóan sikerült *Pilinszky János* „*Tilos Csillagon*” című, örmény nyelvű antológiájának bemutatója, amelyet *Vahram Martiroszjan* fordított örmény nyelvre, most is ő olvasott fel belőle, *Várady Mária* színművésznő megrázó erejű versmondása után. Nagy sikert aratott *Kátainé Szilvay Ingrid* is, aki orosz nyelven mondta el prózai szövegét, majd *Bartók Béla* és *Aram Hacsaturján* darabjait adta elő zongorán.

Vacsora után Máriával (*Várady*) megtekintettük az Operát, és volt szerencsénk az éppen akkor elhangzó ARAMO és EMMA jazzkoncert második részét is meghallgatni.

Május 27. péntek

Az Ararát vidék déli részén találjuk *Artasatot*, amelyet a Krisztus előtti 2. évszázadban alapítottak. A város megerősített része kilenc dombon terjeszkedett. A királyi palota a fellegvár területén állt. Itt építettek fel a *Khor Virap* kolostort (Mély Verem kolostor), ahol Világosító Szent Gergely 14 évig raboskodott. Megtekintettük azt a mély tömlöcöt is, ahol az apostolt őrizték.

Fantasztikus élményt jelentett számomra a *Noravankh* kolostor is. Fontos egyházi és kulturális központ volt a 13-14. században. Itt látható az a családi kriptá, amelyet 1275-ben az Orbeljan család számára készített *Sziranesz* építőmester. Ebben a kolostorban dolgozott *Momik*, a híres építőmester is, akit annyira szerettek és tiszteltek ezen a vidéken, hogy halálának körülményeiről legendát is szöttek.

Este Operába mentünk Anahittal és Saroltával. Ez a gyönyörű épület *Szpendiarjan* zeneszerző nevét viseli. Mindig a nemzeti kultúra fellegvára volt, számtalan világhírű énekes és karmester lépett fel itt. Ebben az épületben énekelt a világhírű *Gohar Gaszparjan* is.

Ma hasonlóan nagy tehetség, *Isabel Bayrakdarian* szerepelt a „Sevillai borbély” női főszereplőjeként. Szenzációs előadást láthattunk, amelynek a végén lementünk gratulálni a művésznőnek, megajándékoztuk őt is könyvvel és a Genocídium emléknaptárral, amelyet meghatottan vett át. Köszönetképpen dedikálta az előadásra készített programfüzetben lévő fényképét.

Május 28. szombat

A mai nap is sok szépséget tartogatott számunkra. Elmentünk *Noraduzba*, ahol egy nagyon régi temetőt tekintettünk meg. A VII.-XII. századból származó hacshkarok régi időkről meséltek nekünk. Különlegességük, hogy 3-4 m magas bazaltkőből faragták őket, több tonna súlyúak. Szépszemű, széparcú gyermekek szaladtak elénk, sok-sok tarka virággal ajándékoztak meg bennünket, és hálásan mosolyogtak a simogatá-

sért, a pusziért. Én a rengeteg virágot - kegyeletem jeléül - elhelyeztem a régi, különlegesen szép síremlékeken.

Tsaghkadzorban ebédeltünk, és megemlékeztünk az örmény nemzeti ünnepről is: május 28-án kiáltották ki az I. Örmény Köztársaságot. Ilyenkor az a szokás, hogy az *Aragac* hegy körül körtáncot lejtjenek fiatalok-idősek egyaránt. Mi is megfogtuk egymás kezét és egy ici-pici Aragac hegyet alakítva, körtáncot lejtettünk.

Este nagy séta a Meszrop Masztoc sugárúton.

Május 29. vasárnap

Utolsó napunk Jerevánban. Délelőtt az Opera melletti parkban gyönyörködtem a festők kiállított képeiben. Finom ebéd után látogatás az Örmény Állami Történeti Múzeumban, ahol az igazgatóhelyettes várt bennünket. Először a Krisztus előtt 13. századi település, *Lcsasen* maradványait néztük meg, többek között azt a 3500 éves faszekeret, amely a budapesti kiállításon is látható volt. Az Urartu-kori városok emlékanyaga szintén ebben a múzeumban van kiállítva.

Különleges élményben volt részünk: az igazgatóhelyettes úr kizárólag nekünk kinyitotta azokat a termeket, ahol az ősi főváros, Ani kiállítási anyaga látható. Ezek a termek jelenleg nem látogathatók. Sőt, megengedték azt is, hogy azt a makettet, amelyet a romjaiban is impozáns ősi fővárosról készítettek, Heim Pali lefényképezhesse. Az ékszerek, a ruhák, használati tárgyak magas szintű szellemi kultúráról tanúskodnak.

Este szép hangversenyen örmény népzenet hallgattam meg, amelyen Örményország legismertebb énekesei és hangszeres művészei léptek fel.

Május 30. hétfő

Végetért az utazásunk. Hajnalban indulás Zvartnocba, ahonnan egy óras késéssel indult el a gépünk. Prágán keresztül visszatértünk Budapestre.

Lelkileg feltöltődve, szellemileg meggazdagodva, fizikai valóságunkban halálosan fáradtan hazaérkeztünk. Az időutazás véget ért. De magammal hoztam a táj szépségét, az emberek kedvességét, a gyermekek mosolygó, tiszta tekintetét. Magammal hoztam a töretlen élni akarásukat, a lángoló hazaszeretetüket. Magammal hoztam az Óhazát.

„Harmónia szólt, zengett a tökély. Nagy, hősi idők fennkölt tanúi, Lelkünk, igazunk még bennetek él.”
(*Avetik Iszahakjan*)

Utóirat (helyett):

Felejthetetlen élményben volt részem, ezért köszönettel tartozom: dr. Issekutz Sarolta elnökasszonynak, Szongoth Gábor országos alelnök úrnak, Anahit Szimonjának, Zsigmond Benedek örmény tolmácsnak, Balogh Réka angol tolmácsnak, Heim Pál képviselőtársamnak, a Hyur Szerviz idegenvezetőjének, Krisztinának, valamint minden kedves útitársamnak, aki szeretetével, tehetségével, figyelmességével hozzájárult ahhoz, hogy ez a diplomáciai kapcsolatfelvétel az óhazával ilyen remekül sikerült. Köszönöm.

* * *

Stefka István

Búcsú a parancsnoktól

2005. május 18-án tragikus hirtelenséggel elhunyt Pongrátz Gergely, a Corvin köz '56-os főparancsnoka. Május 28-án, 9.00 órakor az elhunyt lelki üdvéért búcsúztató szentmisét mutattak be a Szent István Bazilikában. Ezt követően gyászmenet kísérte a koporsót a Corvin közbe, ahol a déli harangszó után bajtársi búcsúbeszéd hangzott el. Itt tiszteleggett az 1956-os forradalom és szabadságharc hőse előtt a világ magyarsága.

Pongrátz Gergely földi maradványait május 29-én, délután 15.00 órakor helyezték végső nyugalomra Kiskunmajsán, az 56-os Kápolnában. Az 1956-os szabadságharc egykori „élő legendája” nem hagyott itt bennünket: emlékét, hitét kegyelettel megőrizzük.